Invoeringstoets Spreidingswet

Onderwerp : Reactie PRT Fryslân inzake invoeringstoets Spreidingswet

Van :

Aan :

Ministerie van Asiel en Migratie

Datum : 26-1-2026

Inleiding

De Spreidingswet is sinds 1 februari 2024 van kracht. Vanaf dat moment hebben gemeenten een wettelijke taak bij het realiseren van opvangplekken voor asielzoekers.

In de bestuurlijke afspraken tussen gemeenten, provincies en het Rijk is vastgelegd dat er een invoeringstoets wordt uitgevoerd. Deze toets heeft tot doel om knelpunten in de uitvoeringspraktijk vroegtijdig te signaleren en, waar mogelijk, bij te sturen. In uw brief van 5 december 2025 heeft u mij verzocht een dergelijke invoeringstoets uit te voeren. Met deze notitie geef ik gehoor aan dat verzoek.

U gaf ons twee kernvragen mee:

1. Hoe pakt de regeling uit voor de mensen, organisaties of bedrijven voor wie zij bedoeld is?
2. Hoe pakt de regeling uit voor de uitvoering?

Hieronder treft u de bevindingen aan van de Friese leden van de Provinciale Regietafel (PRT):

Bevindingen PRT Fryslân

De PRT Fryslân onderschrijft de noodzaak van de Spreidingswet en wijst op de volgende punten:

Succesfactor:

Essentie van de wet
De Spreidingswet kan zorgen voor een op solidariteit gebaseerde verdeling van opvangplekken door het hele land. Gemeenten hebben nu een wettelijke taak en een uitlegbaar verhaal richting hun inwoners, wat kan helpen bij het creëren van draagvlak. Het bijbehorende instrumentarium — zoals het capaciteitenbesluit, provinciale plannen en regionale afspraken— kan gemeenten houvast bieden en de samenwerking versterken.

Kritische factoren met betrekking tot de uitvoering:

Uitwerking verdeelbesluit
Het verdeelbesluit heeft in Fryslân als neveneffect gehad dat het draagvlak in achterblijvende gemeenten verder ter discussie is komen te staan. In gemeenten die in het verdeelbesluit lazen dat zij, in tegenstelling tot de capaciteitsraming, niet hoefden te leveren, werd de discussie over het al dan niet realiseren van opvangplaatsen vertraagd en soms verdaagd.

Handhaving Spreidingswet
Door het (nog) niet effectueren van het Interbestuurlijk Toezicht, constateert de PRT Fryslân dat de doelstelling van de spreidingswet, namelijk een redelijke verdeling van het aantal opvangplaatsen per gemeente, onvoldoende kracht bijgezet kan worden;
De ambivalentie van het kabinet (wel of niet intrekking van de wet) zorgt ervoor dat de provinciale discussie bemoeilijkt wordt

Kleinschaligheid
In Fryslân, een provincie met meer dan 400 dorpen binnen de 18 gemeenten, is de behoefte aan de mogelijkheid om kleinschalige opvangmogelijkheden te realiseren groot. Gemeenten ervaren nu weerbarstigheid in het realiseren van opvang, die passend is bij de Friese aard en schaal. Ter illustratie, de mogelijkheden van de Waddeneilanden om bij te dragen aan de opvangcapaciteit o.b.v. de Spreidingswet zijn in de huidige situatie beperkt. Tegelijkertijd is men welwillend om bij te dragen aan de opvang indien kleinschalige opvang mogelijk wordt.
Mogelijkheden die meer ruimte laten voor kleinschalige opvang zien wij niet alleen als noodzakelijk in relatie tot maatschappelijk en politiek draagvlak, maar, en minstens zo belangrijk, voor een snelle inburgering van de nieuwkomers, in het bijzonder voor de kinderen.

AMV-opvang
De opvang van AMV-ers blijft in Fryslân achter en deze achterstand loopt op. We zien oorzaken in het feit dat er in de samenwerking met het COA geen mogelijkheden lijken te zijn om dit vanuit een kleinschalige opvang te starten en daar waar mogelijk uit te breiden.

Uitruilmogelijkheden
Ondanks het feit dat de Friese bestuurders hebben uitgesproken dat zij gezamenlijk staan voor de opvang- en huisvestingsopgaven, zien we in Fryslân dat onderlinge uitruilmogelijkheden lastig of niet tot stand komen. Dit heeft deels politieke- en deels praktische oorzaken. Ook het interprovinciaal uitruilen lijkt niet van de grond te komen.

Financieel
De financiële regelingen en mogelijkheden zijn dermate onzeker en onduidelijk dat sommige gemeenten in Fryslân terughoudend zijn in het nemen van besluiten die in de toekomst een financieel risico kunnen vormen. Door de tijdelijkheid van financiële regelingen (HAR/HAR+) is het in de praktijk lastig om oplossingen met betrekking tot doorstroom en huisvesting te bewerkstelligen. Stabiliteit in financiële regelingen is daarom noodzakelijk.

Politieke attitude ten opzichte van de Spreidingswet
De uitvoering wordt ernstig gehinderd door de dubbelzinnige houding van het kabinet: enerzijds wordt van gemeenten verwacht de wet uit te voeren, terwijl anderzijds de intrekking van de wet is opgestart. Deze politieke onzekerheid ondermijnt het gezag en de werking van de wet, roept juridische en bestuurlijke vragen op, en belemmert de voortgang van lokale en provinciale plannen. Door het ontbreken van uitgesproken steun voor gemeenteraden die zich voorgenomen hebben opvangplaatsen te realiseren, wordt de onzekerheid groter en het provinciaal draagvlak kleiner.

Samenhangend pakket
Het samenhangend pakket: regelingen en wetgeving ten aanzien van doorstroom en huisvesting wordt grotendeels als contraproductief ervaren en veroorzaakt opstopping in AZC's. Hierdoor kan overlast en achteruitgang van de kwaliteit van opvang ontstaan. Dit kan ervoor zorgen dat gemeenten huiverig zijn om een AZC in te richten.

Termijnen
Wettelijke termijnen sluiten slecht aan op de praktijk van vergunningverlening, inwonersparticipatie en bouw/inrichting. Daarnaast duren bezwaarprocedures lang en zijn qua planning niet transparant. Hierdoor is het lang onduidelijk wat gemeenten precies moeten leveren.

Aanbevelingen namens PRT Fryslân

- Behoud de Spreidingswet en beëindig de discussie over intrekking zolang de asielketen niet op orde is.
- Voer de wet transparant en volledig uit, inclusief toezicht en handhaving door de juiste organen.
- Bied provincie en gemeenten duidelijkheid en stabiliteit.
- Maak het in de praktijk mogelijk dat gemeenten onder eigen verantwoordelijkheid een (kleinschalig) AZC kunnen exploiteren in samenwerking met het COA.
- Zorg voor borging van doorstroomregelingen die stabiliteit en betrouwbaarheid bieden.
- Vergunninghouders zouden waar mogelijk gekoppeld moeten worden aan de gemeenten waar zij het eerst zijn opgevangen. Dit is primair in het belang van de kinderen: zij kunnen in de Friese gemeenten veel beter meekomen als hun stabiliteit geboden wordt.
- Breng alle nationale verantwoordelijkheid voor asielzaken onder bij één portefeuillehouder.

Standpunt PRT Fryslân

De PRT Fryslân heeft zich vanaf de start achter de Spreidingswet geschaard. Dat standpunt is onveranderd. Bestuurlijke stabiliteit, toepassing van handhaving en uitvoerbare randvoorwaarden, inclusief financiële randvoorwaarden, zijn sleutelfactoren voor een effectieve uitvoering van de Spreidingswet. Ik vertrouw er op dat deze analyse bijdraagt aan het verbeteren van de uitvoering van de wet. Uiteraard ben ik graag bereid de Friese bevindingen nader toe te lichten.